

Љубиша Р. Митровић¹
Универзитет у Нишу, Филозофски факултет,
Департаман за социологију
Ниш (Србија)

316.1
Оригинални научни рад
Примљен 17/05/2021
Прихваћен 01/06/2021
doi: [10.5937/socpreg55-32289](https://doi.org/10.5937/socpreg55-32289)

РАСКРШЋА САВРЕМЕНЕ СОЦИОЛОГИЈЕ И КРИЗА ЊЕНОГ ПРЕДМЕТНОГ И ПОЗИВНОГ ИДЕНТИТЕТА

Сажетак: Савремена социологија налази се на судбоносном раскршћу. У раду се указује на неке аспекте њене кризе као науке и позива, на облике њене когнитивне патологије и ерозије позитивног идентитета у универзуму наука и савременој професионалној подели рада. Указујући на узроке и последице ове кризе, аутор поентира: она се не може превазићи само техничким усавршавањем методологије емпиријских истраживања, већ захтева дубљи напор нове генерације социолога и нове одговоре. У супротном, могу се остварити песимистичка предвиђања Питера Бергера о застарелости и банкроту позива социологије и социолога. Закључци до којих смо дошли у нашој проблематизацији овог питања, могу се резимирати: 1) потребом редефинисања савремене социологије у духу глобализације њеног предмета као мултикомплексне науке о законитостима структуре и динамике глобалног светског система и теоријско-емпиријског проучавања појава и процеса на свим нивоима друштвене организације (макро, мезо, микро) са становишта методолошког начела дијалектичког конкретног тоталитета; 2) изградњом нове теоријске синтезе у лику мултидисциплинарне интегрисане парадигме; 3) отварањем социологије кроз мултидисциплинарна и трансдисциплинарна истраживања, према новим изазовним пољима будућности која је почела; 4) редефинисањем свог позивног идентитета у милсовско-бурдијеовском кључу као борилачке дисциплине, радикално-критичке, рефлексивно-ангажоване, еманципаторске, акционалистичке социологије.

Кључне речи: савремена социологија, криза и когнитивна патологија, редефинисање предмета, парадигме и позивни идентитет.

*„Социологија почине ослобађајући свет од илузија и наставља ослобађајући себе.”
(Алвин Гулднер, „За социологију”)*

*„Социологија није толико обласи колико перспективна,
и уколико та перспективна не усие, ништа не остаје...
Разарање је перективне чини тиме социологију застарелом.”
(Пијер Л. Берјер, „Социологија: повлачење позива?”)*

¹ ljubisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs

*„Оно што социологији данас највише треба јесте да изнова одреди свој предмет.
Не своје идеје, већ предмет који конституира социолошку
слику друштвеног судионика.*

*Ово размишљање о идентитету примарни је корак, неопходан у
изражењу нових облика делатности социологије...”
(Ален Турен, „За социологију”)*

Уводне напомене

Савремена социологија суочава се са кризом свог предметног и позивног идентитета. Посао је социолога науке или социологије социологије да истражи онтолошке, друштвено-структурне и гносеолошке аспекте ове кризе, као и да потражи одговор на могуће путеве њеног превладавања и оздрављења. То је сложен задатак који стоји пред новом генерацијом посленика овог позива.

У нашем чланку „Социолошко истраживање социологије” (публикованом у „Социолошком прегледу”, бр. 3/1982) указали смо на потребу социолошког истраживања социологије, на пионирска настојања страних и домаћих аутора у заснивању социологије социологије и социолога, као науке, професије и позива у систему социолошких наука. Указали смо и на покушај њеног предметног одређења као систематског истраживања социјалних и гносеолошких детерминанти настанка и развоја националних и регионалних социологија, развоја социологије као науке, позива и професије, као и њиховом улогом у развоју појединих друштава у свету, са посебним нагласком на изучавање њене научно-сазнајне, информативне, образовне и социјалне функције (Mitrović, 1982, str. 99–109).

И у 21. веку питање социологије социологије и социолога све више заокупља пажњу истраживача. О том проблему, у новом социокултурном контексту писали су и пишу и старији и млађи социолози, у распону од Алена Турена, Питера Бергера, Ентони Гиденса, Урлиха Бека, Мануела Каstelса, Пјотра Штомпке, Имануела Волерстина, Жана Циглера, до Мишела Бурова и других аутора. У радовима ових и других аутора указује се на противречне тенденције и диференцијације у развоју савремене социологије и различитог поимања професионалне улоге позива социолога у савременом друштву.

О потреби одбране начела тоталитета и повратка социолошком становишту

Социолошки посматрано, рађање једне науке, па и социологије, и дефинисање њене улоге и позивног идентитета одређено је низом фактора: онтолошким и гносеолошким, друштвено-структуралним потребама развоја, али и епохалним „духом времена” тј. развојем науке и културе, као и зрењем свести и делатне улоге друштвених класа и покрета као актера.

Диференцијација наука на дисциплине знак је раста и развоја науке, али не увек и њиховог напретка. Диференцијација у сазнајној пракси, уколико није праћена и универзализацијом сазнања, тј. праксом нових синтеза, онда не води научном

новуму. Управо смо данас суочени са таквом тенденцијом у научној пракси. Као да је наука у ери постмодерне на фону успона неопозитивистичке логике доживела бројне облике успеха у виду раста специјалних сазнања али и фрагментацију, дисциплинарни хаос, а да битно није унапредила наша сазнања, посебно у друштвено-хуманистичким наукама.

Поперијанска логика као да је прогнала хегеловску тежњу за апсолутним сазнањем, али и дијалектичко начело тоталитета, остављајући научницима да се задовоље парцијалним истинама о свету. На овом фону, у ери посмодерне, дошли смо до експанзије многогласја без синтезе, децентрираних истина „на парче” до апсолутизације релативности свих истина великог формата, које су оглашене тоталитарним утопијама (од Платона до Маркса). Као да се свако трагање за целовитијим сазнањем оглашава неостваривим циљем, те да је могућа само истина на парче – релативна истина. По тој логици, наша истраживања се редукују на низ покушаја и погрешака у трагању за релативним истинама, истинитијим или мање истинитим од постојећих. Као да се у оваквом методолошком приступу заборавља на дијалектичку везу између релативне и апсолутне истине, на однос делова и целине, а холистичко начело тоталитета изједначава са тоталитаризмом.

Изворна филозофска учења о начелу тоталитета, која су развијена у студијама од Хегела, Маркса, Моса, Лукача, Гурвича, до Лефевра, Голдмана и Косика, управо указују на дијалектичко јединство у процесу сазнавања између релативне и апсолутне истине, делова и целине. Подсетимо се на неке ставове о овом теоријско-методолошком становишту. Примера ради, код Хегела у његовој „Логичи” налазимо мисао да је „истина целина и да се она налази на крају пута”! Маркс пише о дијалектичком тоталитету као јединству разноликости – делова и целине, друштва и сваког његовог историјског типа, између тоталитета друштва и сваког човека-појединца као антрополошког тоталитета („Капитал”). Марсел Мос указује да се у контексту примене методолошког начела тоталитета истина једнако открива како у средишту предмета сазнавања тако и на рубовима, преливима, између разноликог реда чињеница, области и облика сазнавања.

Ђерђ Лукач је међу првима открио и од заборава спасао Марксову теорију алијенације, као и указао на централну улогу појма и начела дијалектичког тоталитета, медијације и историје, у Марксовим изворним радовима. Између осталог, Лукач о томе пише у делу „Историја и класна свест” (Lukács, 1923/1967). Према Лукачу дијалектичко начело тоталитета је кључ за марксистичку теорију друштва. Опортунисти и ревизионисти у радничком покрету, у периоду Друге интернационале напуштајући становиште тоталитета, остали су заробљеници позитивистичког грађанског мишљења и капитулирали пред капитализмом. Прихвативши тезу о безалтернативности капитализма, стратегију реформизма и интеграције у владајући поредак, они су прећутно следили логику „Циљ није ништа, кретање је све”! То разоткрива њихову неспособност да се уздигну до целине и да капитализам као историјски систем, сагледају дијалектички по пролазној линији.

Насупрот оваквом становишту Лукач истиче да дијалектичко начело тоталитета имплицира нов поглед како на предмет сазнања тако и субјекте промена. А то претпоставља да се у историји развоја друштва делови морају тумачити из целине, а не целина из делова. Истина делова је у целини, као што сваки део садржи у себи

целину. Дијалектички разумети смисао целине не значи ништа друго него сваки део који је предмет сазнања сместити у конкретну целину; те у том контексту открити „медијацију између чињеница и целине”. Тоталитет је, дакле, исто што и историја као целина, у чијем контексту се може разумети делотворна повезаност и јединство између општег, посебног и појединачног.

Лукач, на трагу Маркса, сматра да је пролетаријат, због свог положаја, истински субјект новије историје, јер је он једини способан да спознаје и дела са становишта целине. Он је на становишту јединства класне и општељудске еманципације, те стога има револуционарну способност да мења друштво и отвара капије будућности за искорак из „царства нужности” у „царство слободе”. Наравно, не ради се овде о фетишизму емпиријског пролетаријата као привилегованог субјекта, већ о класно самосвесном, који је у историјској пракси остварио метаморфозу класне свести од „класе по себи” у „класу за себе” постајући прометејски актер који судбину претвара у слободу. На тај начин као да се остварује хегелијански наратив како „слуга” постаје „господар” или како се кроз историју отпором, побуном, револуцијом, тј. скидањем окова подаништва осваја моћ слободе.

Наравно, Марксова парадигма рада и револуције органски је повезана са револуцијом рада и нових технологија. У том контексту нема трајно привилегованог субјекта/актера историје. Еволуција и револуција рада у 19, 20. и 21. веку то најбоље илуструју. Наиме, док је актер тих промена у ери индустријског капитализма био индустријски пролетаријат, у ери научно-технолошке информатичке револуције (трећег и четвртог развојно-цивилизацијског таласа – А. Тофлер) то су снаге когнитаријата (носиоци интелектуалног рада, образовног, когнитивног и културног капитала). Ова нова коалиција снага рада „крилатих памећу” отвара капије будућности која је почела. Она ће у наредних 50 година превладати капитализам и омогућити искорак у нову цивилизацију по мери човека и човечанства. У њој ће се остварити идеали о бескласној цивилизацији у којој ће „слобода сваког човека бити услов слободе за све”!

У својој студији „Дијалектика и социологија” (1962) Жорж Гурвич, такође дајући преглед доприноса дијалектици од Платона до Хегела, Маркса и Сартра, излаже значај начела тоталитета у комплементарној дијалектици за развој социологије и друштвених наука (Gurvitch, 1962).

Херберт Маркузе такође у својим студијама пише о значају дијалектичког начела тоталитета, указујући на улогу коју има филозофија, у којој је ум основна категорија филозофског мишљења, једина преко које ово одржава везу са судбином човечанства. У вези с тим и Алвин Гулднер истиче да теорија друштвеног тоталитета захтева интеграцију различитих емпиријских дисциплина, као и да је филозофска перспектива у науци потребна не мање од од историјске и емпиријске (Gouldner, 1980, str. 115).

Лисијен Голдман у „Дијалектичким истраживањима” о идеји тоталитета пише „да делови не могу бити схваћени сами од себе, ван њиховог односа у целини, исто тако као што целина не може бити схваћена ван делова који је сачињавају, што објашњава сталну осцилацију између свеобухватног погледа и анализе детаља која карактерише дела Хегела и Маркса” (Goldmann, 1962, str. 23).

Карел Косик у „Дијалектици конкретног” (1963/1967), између осталог, пише о теоријском и методолошком значају дијалектике конкретног тоталитета, који сваку појаву проучава као производ и произвођача друштва као целине. Дијалектика конкретног, према њему, није само метода већ, пре свега, теорија стварности као конкретног тоталитета. По њој, стварност се схвата као целина која је структурирана, која се развија, која се обликује, из чега произилазе одређени методолошки закључци који постају хеуристички водич и епистемиолошки принцип при студирању, опису, схватању, објашњавању и вредновању тематизованих делова стварности који су предмет поља научних истраживања. Категорија тоталитета један је од централних појмова који разграничавају дијалектику од метафизике. Становиште тоталитета, које схвата стварност у њеним унутрашњим законитостима и открива испод површних и случајних појава нужне унутрашње повезаности, долази у супротност са становиштем емпиризма, које приања уз појавне и случајне појаве, те не може да дође до схватања развојних процеса стварности. Под становиштем тоталитета се подразумева дијалектика законитости и случајности, унутрашње суштине и појавних страна стварности, делова и целина, производа и продуковања. По њему је „свака појава производ и произвођач целине” (Kosik, 1963/1967, str. 60). Речју, „дијалектика није метода редукције него метода духовне и мисаоне репродукције стварности, метода развијања или експликације друштвених појава из практичне активности историјског човека” (Kosik, 1963/1967, str. 56).

Такође, у радовима филозофа и социолога на бившем простору Југославије, Михаила Марковића („Филозофске основе науке”, 1981), Војина Милића („Социолошки метод”, 1965) и Рудија Супека („Занат социолога”, 1983) ово начело је посебно вредновано.

Теоријско-методолошко *дијалектичко начело ѿојалииетиа* у друштвеним наукама, а посебно у социологији као науци о глобалном друштву, законитостима његове структуре и динамици репродукције друштвеног живота и самопроизводње историје кроз делатну улогу људи, друштвених група, класа, покрета и елита, има научно-сазнајну употребну вредност. Јер, применом холистичког приступа у истраживању објашњава да је свака појава производ и произвођач друштва и друштвених појава. Нажалост, ова глобална социолошка перспектива у пракси сазнавања у савременој науци и филозофији, у којој доминира сцијентистички неопозивитизам и аналитички ум, као да се све више потискује, а истраживања редукују на пуке социографске записе фрагмената друштвеног живота. Такав „размрвљени рад” у науци, а посебно у савременој социологији, све више доводи до „социологије без друштва” (Touraine, 1981). Наиме, као да се у овом вулгарном емпиризму од „дрвета не види шума”, тј. целина друштвено-историјског контекста и актери социјалне детерминације који обликују реални оквир, друштвену структуру као ред реалних чињеница и категорију највише општости – која нам омогућује да истраживање појаве и проблеме научно истражимо и објаснимо.

Управо без спознаје ове целине највишег реда, истраживања се најчешће редукују на вулгарни емпиризам у коме постоји механички збир фрагмената, индуктивном методом изграђених белега феноменолошких записа о појавама, без спознаје њихове суштине. Овакав хиперемпиризам доводи до својеврсне аналитичке

социологије без друштва и човека. У таквој врсти социологије губи се и хуманистички коефицијент, тј. иза структура, институционалног система и категорија, статистичких табела, графикана математичких модела не види се жива делатност људи, класа, покрета, елита, као актера самопроизводње друштвених односа, историјског праксиса друштвених промена.

У савременој социологији суочавамо се са тенденцијом наглашене техницизације и квантификације (квантофреније и тестоманије) друштвених појава, до потискивања и обезвређивања квалитативне методологије у научној пракси. Фактички, на делу је процес разарања социолошког становишта и перспективе у истраживањима. Отуда и неопходност пледоајеа за повратак аутентичном социолошком становишту.

То је комплексан проблем и задатак. Он претпоставља критичко преиспитивање и редефинисање – од предмета савремене социологије, преко владајуће парадигме, до методологије истраживања, прераду бројних категорија у општој социологији, као и ново дефинисање идентитетске улоге/позива социолога у савременом друштву.

На кризу идентитета предмета савремене социологије најпре је указао Ален Турен у студији „За социологију” (1969/1980), у којој, између осталог, истиче: „Оно што социологији данас највише треба јесте да изнова одреди свој предмет. Ово размишљање о идентитету прелиминарни је корак, неопходан у тражењу нових облика делатности социологије” (Touraine, 1980, str. 349). Потребу метаморфозе предметног идентитета савремене социологије Ален Турен изводи из онтолошких промена друштвеног света – преласком од модерног индустријског ка постиндустријском друштву, али везаним и за промену актера – од класичних ка новим друштвеним покретима и, најзад, ка појединцу као субјекту.

У том смислу Турен у новијој студији „Нова парадигма – за боље разумевање савременог друштва” (2005/2011) у духу нове антропокултуролошке парадигме чини напор да редефинише нову парадигму и предмет социологије. Наиме он сматра да је човечанство изашло из класичног индустријског друштва у нову етапу постиндустријске цивилизације и постдруштва, у којој и класе и нови друштвени покрети постају застарели и где се појединци са својим потребама и култура појављују као субјекти/актери промена. У овом новом хоризонту глобализацијске перспективе и цивилизацијском контексту, аутор редефинише предмет и улогу социологије као науке о слободи/хуманизацији друштва и еманципацији човека. У вези са овим променама, Турен пише: „Актуелне промене су толико дубоке да нас доводе до тога да признамо да једна нова парадигма управо замењује друштвену парадигму” (Touraine, 2005/2011, str. 205), а то је културна парадигма.

Јирген Хабермас у својој студији „Постнационална констелација” (1998) пише о епохалној мегапојави настанка света постнационалних констелација, као изразу нових технологија, трећег развојно-цивилизацијског таласа и глобализације као процеса.

На овом фону и Мануел Кастелс у студијама „Информационо доба” (2000–2003) дефинише своју парадигму информационог развоја и умреженог друштва, указујући да се садашње информационо друштво радикално разликује од класичног индустријског друштва.

Такође, и бројни други аутори, а пре свега социолози и футуролози пишу о мондијализацији и настанку нове постиндустријске цивилизације (Данијел Бел, Алвин

Тофлер, Питер Дракер, Антонио Негри, Едгар Морен, Џорџ Рицер, Имануел Волерстин, Урлих Бек, Ентони Гиденс, ...) која мења онтолошку структуру и динамику светског друштва, али и његову космологију, планетарну геокултуру, биоетику, екосоциологију развоја и ризика и футурологију.

Посебан допринос изучавању ових радикалних структурних промена савременог светског друштва дао је у својим студијама Имануел Волерстин „Увод у анализу светског система” (Wallerstein, 2005) и „Модерни светски систем” (Wallerstein, 2012) који је својом светско-системском парадигмом утро пут заснивању не само теорије глобалног светског система (са троделном сликом центар, полупериферија и периферија) и његову глобалну транзицију у наредних 50 година, већ и утемељењу мондологије као трансдисциплинарне науке о свету, човеку, природи, друштву и култури.

Волерстинова светско-системска парадигма имплицира ново предметно одређење савремене социологије, глобализацију њеног предмета. Суштинске онтолошке промене везане за глобализацију/ мондијализацију захтевају да се предмет социологије редефинише као наука о глобалном светском друштву/систему. Речју, у перспективи мондологије, као трансдисциплинарне науке и духу отварања и најдубље сарадње са резултатима ове меганауке чије време наступа.

Само отварајући се према свету нових наука, њихових резултата и достигнућа (мондологије, екологије, информатике...), али и држећи сталну везу (са филозофијом, историјом, антропологијом, културологијом, конфликтологијом) кроз продуктивни дијалог и сарадњу, савремена социологија може сачувати свој идентитет, модернизујући се, иновирајући свој ангажман на нова поља и доказујући да је позив од значаја за разумевање развоја и изградњу савременог друштва.

Овакво отварање према новим наукама социологију би ангажовало на новим интелектуалним пољима професионалног деловања и ангажовања. Оснажило би њен професионални углед и отворило пут њене брже афирмације у професионалној подели рада савременог друштва.

Позив социолога – између кризе и обнове

Са становишта поетике метафора, историјски системи и облици научне свести рађају се, развијају и умиру попут годишњих доба.

Социологија, као наука друштвене кризе, рођена је са грађанском револуцијом и настанком модерног друштва, и као да ће са његовом кризом и умирањем нестати у контексту његовог превладавања постиндустријском цивилизацијом. У наредних 50 година 21. века, како нам поручује Волерстин, човечанство ће бити суочено са глобалном системском транзицијом из капитализма у нов светски историјски систем. Период транзиције из једног система у други је период великих борби, велике неизвесности и великог испитивања валидности структуре знања, подсећа нас Волерстин у својој студији „Увод у анализу светског система” (2005). Поручујући нам, између осталог, у студији „Опадање америчке моћи” (2004):

„Очајнички нам је потребно да истражимо алтернативне могућности за остваривање историјског система који би био стварније разборит, да заменимо помахнитао и умирући у којем живимо. Управо ту социологија може да одигра улогу, али само социологија која одбија да раздвоји трагање за истином од трагања за добротом” (Wallerstein, 2004, str. 92).

Ј. Хабермас у студији „Теорија и пракса” (1963/1980) истиче да се социологија као наука друштвене кризе од свог настанка цепала на три струје: традиционално-конзервативну, либерално-реформистичку и радикално-еманципаторску; те да су њу својатали различити покрети. Оно што је њу красило то је да је „од свих друштвено-научних дисциплина једино она задржала приступ проблемима целине друштва” како је о њој писао Хабермас у студији „Теорија комуникативног деловања” (Habermas, 2017, str. 21).

Тридесет година касније Питер Бергер, амерички социолог у свом чланку „Социологија: повлачење позива?” (1992/2006), критички пише о когнитивној патологији у социологији, тј. њеној неспособности да предвиди најважније глобалне тенденције/промене у савремености друге половине 20. века, те отуда његов ламент о опозиву социологије. Иако је раније са оптимизмом писао о позиву социологије као дисциплине, која се бави великим питањима свога времена са циљем да човечанство стекне већу контролу и да управља огромним трансформацијама, он сада (1992/2006) у чланку износи бројне теоријске и методолошке замерке савременој социологији. Између осталог: да је она од науке критичког ума постала позитивистичка апологетска наука инструменталне рационалности, да је изгубила перспективу целине и хуманистичко еманципаторске циљеве, те је стога Бергер у великој дилеми да упути поруку „о свечаном повлачењу позива, како не би био одговоран за још више недужних студената који су намамљени ка ономе што највероватније изгледа као банкротирано предузеће” (Berger, 1992/2006, str. 191).

У образложењу своје критике савремене социологије Бергер истиче:

„Социолози имају специфичан проблем који нема ниједна друга наука о човеку (уз могући изузетак антрополога). Социологија није толико област колико перспектива, и уколико та перспектива не успе, ништа не остаје; разарање те перспективе чини тиме социологију застарелом” (Berger, 1992/2006, str. 191).

Он такође указује на шире импликације овако разбијеног ума у савременој социологији (у којој доминира дисциплинарни хаос квантитативна методологија и логика поствареног размрвљеног рада, специјалности) на друге друштвено хуманистичке науке; подвлачећи да је социолошка перспектива временом кроз образовани систем ушла у когнитивни инструментариј већине наука о човеку са великим успехом, те да садашње регресије у њеном развоју могу имати катастрофалне последице и на друге науке. Отуда постоје добри интелектуални разлози, упозорава Бергер, зашто не би смело да се „аплаудира могућој смрти социологије као дисциплине” (Berger, 1992/2006, str. 201).

Насупрот Бергеровом ланменту над судбином савремене социологије (која је атомизацијом и фрагментацијом свог предмета довела себе у позицију својеврсног когнитивног далтонизма, тј. да њени истраживачи од дрвећа не виде шуму јер су приковани за свет микронивоа, те из жабаље перспективе, методолошког локализма, губе становиште тоталитета и способност да појаве целовито изучавају, као и социолошку имагинацију предвиђања тенденција у друштвеној динамици), Имануел Волерстин (својом парадигмом глобалног система и светско-системске анализе), Жорж Рицер и Пјотр Штомпка (пледоајом за интегрисаном парадигмом и тезом да је социологија као глобална наука полипарадигматска наука), као и Едгар Морен

(својом концепцијом социологије као комплексне науке о друштву, човеку и култури, и значају антропологије, мондологије и културологије за деблокирање њеног развоја) као да пружају путоказ у трагању за продуктивним одговором на питање који је пут њеног изласка из кризе и даљег напретка.

Решење проблема свакако није у даљој рефеудализацији социологије, тј. њеном мрвљењу и дисциплинарном хаосу, затварању у монадске оквири атомизираних поља посебних социологија (ма како се оне атрактивно маркетиншки представљале), већ у новом отварању, теоријској интеграцији, предметном проширењу, редефинисању њене улоге и позива. Овакви напори већ су иницијално видљиви у стваралаштву већ споменутих (и других) аутора. Њихови аутори као да својим студијама и теоријско-методолошким приступима теже да *рехабилитију дијалектичко начело ѿошалииетиа* у новим историјским условима наше савремености и глобалне транзиције светског друштва од света нација ка човечанству, као новој целини, оквиру највишег реда, настајућој у процесу глобализације/мондијализације друштва. Отуда логичан захтев за редефинисањем, тј. предметним проширењем савремене социологије у духу глобализације социологије (чији оквир постаје глобални светски систем – И. Волерстин), као и изградњи интегрисане парадигме (Ц. Ричер) у социологији (која би као мултипарадигматска наука у новој синтези реинтегрисала највредније кључне теоријске моделе: микро и макро приступе, објективне и субјективне континууме, теорије система и социјалног деловања). Оваква предметно и теоријски редефинисана савремена социологија, као глобална наука о светском друштву, треба да оствари продуктиван дијалог, мултидисциплинарну и трансдисциплинарну сарадњу са филозофијом, антропологијом, екологијом, историјом, мондологијом, културологијом и футурологијом. На тај начин она би обезбедила повратак социолошком становишту и социолошкој имагинацији, као и оснажила не само потенцијале своје сазнајне моћи, већ и свој статус и улогу у професионалној подели рада у савременом друштву.

*
* *

Истраживачи који се баве социологијом социологије и социологијом сазнања указали су да је за развој једне науке веома важно да се у пракси гради дијалектичко јединство између резултата теоријских и емпиријских истраживања. Сваки расцеп у остваривању овог начела пре или касније доводи до пада квалитета научног рада и блокира развој науке. Нажалост, историјско искуство у развоју социологије као науке показује одређене фазе несклада, тј. успоне и падове у односу на овај стандард, што је имало негативне импликације у сазнајној пракси. Такав је случај и са савременом социологијом која, по Бергеру, живи у знаку „когнитивне патологије” што је блокира да пружи тачну и благовремену дијагнозу проблема са којима је суочено савремено човечанство.

Такође, истражујући историју и праксу развоја професије и позива социолога у подели рада, може се сачинити типологија различитих идентитетских позивних „маски” социолога. У грубој класификацији, оне се могу представити следећим типолошким ликовима улога: најпре подела социолога на теоретичаре и техничаре; затим подела на:

– социологе као духовне свештенике и идеологе социјалног утопизма;

- професионалне аналитичаре, спецождере, протагонисте аналитичког ума и социјалног инжињеринга („корисне системске идиоте” у служби *status quo-a* и стабилности);
- социолози као радикални критичари свега постојећег (често нихилистички бунтовници против поретка, који су стигматизовани као сумњива лица у професионалном раду и јавном животу друштва);
- социолози алтернативци – нови визионари и градитељи, експоненти рефлексивне радикалне хуманистичке еманципаторске алтернативне социологије (они су радикални критичари, али имају креативну способност за обликовање пројеката развоја друштва).

Ален Турен у својој студији „За социологију” прави разлику између функционалне и конфликтне мисије социологије и социолога. И док се протагонисти функционалног схватања улоге социологије залажу за партиципативну системску интегрисану социологију у служби *status quo-a* и реформи на парче у границама владајућег поретка, дотле се присталице конфликтне социологије залажу за радикалну критичко-еманципаторску прометејску алтернативну социологију. За такву мисију социологије посебно се у својим радовима залажу Алвин Гулднер и Зигмунт Бауман.

И без обзира на социолошки песимизам и нихилизам неких истраживача око садашњег положаја и улоге социологије и социолога (у распону од ламентације П. Бергера над њеном судбином и најаве њене демисије) и наступа доба постсоциологије (А. Дугин), проблем и изазов за његово решење је много комплекснији. Ми га сагледавамо у кључу одбране начела тоталитета и повратка суштинском социолошком становишту. То пак претпоставља репроблематизацију питања редефинисања предмета глобалне социологије у савремености, изградњу интегрисане парадигме, отварање социологије кроз мултидисциплинарни и трансдисциплинарни развој и сарадњу са светом других наука и изградњу нових сазнајних синтеза.

Руди Супек у књизи „Занат социолога” полазећи од Марксовог теоријско-емпиријског начела тоталитета, указује на три нивоа социолошке анализе: епистемолошку логичку, структурално историјску и антрополошку аналитичку, која у својим истраживањима социолози морају остварити ако желе научно вредан резултат. У социолошкој анализи и интерпретацији тема, појава и проблема, који су предмет истраживања, морају се комбиновати сви ови приступи како би дошли до открића суштинских општих законитости структуре и динамике глобалног друштва, али и специфичних правилности које се испољавају на различитим нивоима (макро, мезо и микро) друштвених организација, као и реалног положаја човека, друштвених група, заједница и могућности њиховог развоја, разотуђења и еманципације.

Супек указује на изазован и тежак положај социолога при истраживању, подвлачећи да он

„мора водити рачуна о целини, тј. мора имати увид у целину, што његова свест мора функционисати као рефлектор који баца светло на тоталитет друштвених процеса, а да истовремено мора погађати само неке делове или везе, или односе у том тоталитету, који су му најважнији за постављени задатак... Смисао истраживачке етике социолога је изграђивати себе у смислу универзалне спознаје, а предавати се само парцијалним истраживањима. Социолог се понаша као добар архитекта који при сваком детаљу мисли на готову зграду. Осуђен је да буде борац и истраживач у

опасним и nelaгодним подухватима. Поред свих неприлика којима су га изложили чувари реда и поретка, он би морао ићи према својим циљевима романтички занесен, мислећи при томе да му се смешка оно што му прети” (Supek, 1983, str. 80,81).

Надолазећа криза, како је својевремено истакао Алвин Гулднер у својој студији „За социологију” (1973), не захтева обнављање уобичајне традиционалне рутинске социологије, него нову посебну социологију – еманципирајућу социологију – у служби доприноса унапређивању ослобођења човека (Gouldner, 1973/1980, str. 126). У том смислу „обнова социологије је део обнове друштва, које почиње сада и овде. Не можемо имати ново промењено друштво у целини без критичког поправљања свог устаљеног начина мишљења, своје теорије о друштву” (Gouldner, 1973/1980, str. 126). Насупрот неопозитивистичкој „нормалној” социологији, која је апологетски интегрисана у постојећи поредак, потребна нам је „социологија која неће само бележити оно што јесте, већ ће се томе критички супростављати. Потребно је више од социологије... потребна је целовита наука која ће омогућити увид у историјски обликовано стварно друштво као тоталитет” (Gouldner, 1973/1980, str. 112).

Овај Гулднеров захтев могуће је испунити само кроз мултидисциплинарну и трансдисциплинарну сарадњу социологије, али и озбиљним радом на унапређењу њене теорије и методологије истраживања.

Нажалост, највећи део стваралаштва у савременој социологији је у знаку наглашене специјализације, теоријске фрагментације и методолошке плиткости, што говори да се оваква социологија не може искористити за нове ослободилачке циљеве, јер она уопште није рефлексивна. Отуда се Гулднерова критика теорије мора реактуализовати, као и његов пледоаје за рефлексивном и еманципаторском улогом социологије и ангажованом позиву социолога у савременом друштву.

Ljubiša R. Mitrović¹
University of Niš, Faculty of Philosophy,
Department of Sociology
Niš (Serbia)

THE CROSSROADS OF CONTEMPORARY SOCIOLOGY AND THE CRISIS OF ITS SUBJECT AND VOCATIONAL IDENTITY

(Translation In Extenso)

Abstract: Contemporary sociology is at a fateful crossroads. The paper points to some aspects of its crisis as a science and vocation, the forms of its cognitive pathology and the erosion of positive identity in the universe of sciences and the modern professional division of labour. Indicating the causes and consequences of this crisis, the author concludes that it cannot be overcome only by technical improvement of the methodology of empirical research, but requires profound efforts of the new generation of sociologists, and new answers. Otherwise, Peter Berger's pessimistic predictions about the obsolescence and bankruptcy of sociologists and sociologists might come true. The conclusions we reached in our problematization of this issue can be summarized as follows: 1) the need to redefine contemporary sociology in the spirit of globalization of its subject as a multicomplex science of the laws of structure and dynamics of the global world system and the theoretical-empirical study of phenomena and processes at all levels of social organization. macro, meso, micro) from the perspective of the methodological principle of dialectical concrete totality; 2) building a new theoretical synthesis in the form of a multidisciplinary integrated paradigm; 3) opening sociology through multidisciplinary and transdisciplinary research towards new challenging fields of the future that has begun; 4) redefining its vocational identity in the Mils-Bourdieu key as a martial discipline, radical-critical, reflexive-engaged, emancipatory and actionist sociology.

Keywords: contemporary sociology, crisis and cognitive pathology, subject redefining, paradigm and vocational identity

"Sociology begins by liberating the world from illusions and continues by liberating itself."
(Alvin Gouldner, "For Sociology")

"Sociology is not so much a field as a perspective and if this perspective fails, nothing is left. ... The dissolution of this perspective thereby makes sociology obsolete"
(Peter L. Berger, "Sociology: A Disinvitation?")

¹ ljubisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs

“What sociology needs most today is to redefine its subject. Not its ideas but the subject that constitutes the sociological picture of the social participant. This manner of thinking about the identity constitutes a preliminary step necessary in the search of new forms of sociology’s activities...”

(Alain Touraine, “For Sociology”)

Introductory remarks

Contemporary sociology is faced with the crisis of its subject and vocational identity. The task of the sociologist of the science, or of sociology of sociology is to explore ontological, social-structural and gnoseological aspects of this crisis, as well as to look for an answer to potential ways of its overcoming and renewal. It is a complex task before the new generation of the scientists of this vocation.

In the article “*Sociological Study of Sociology*” (published in *Sociološki pregled / Sociological Review* No. 3/1982), we pointed to the need for sociological study of sociology, the pioneer efforts of foreign and domestic authors in the foundation of sociology of sociology and sociologists as a science, profession and vocation in the system of sociological sciences. We also pointed to the attempt of its subject definition as a systematic study of social and gnoseological determinants of emergence and development of national and regional sociologies, as well as their role in the development of individual societies in the world, with a special emphasis on the study of sociology’s scientific-cognitive, informative, educational and social function (Mitrović, 1982, pp. 99–109).

The issue of sociology of sociology and sociologists is also increasingly preoccupying the researchers’ attention in the 21st century as well. This issue has been discussed in the new socio-cultural context both by older and younger sociologists, from Alain Touraine, Peter Berger, Anthony Giddens, Ulrich Beck, Manuel Castells, Piotr Sztompka, Immanuel Wallerstein and Jean Ziegler to Michael Burov etc. The works of these and other authors point to contradicting tendencies and differentiations in the development of contemporary sociology and different understanding of the professional role of the sociologist’s vocation in the modern society.

On the need to defend the principle of totality and return to the sociological point of view

Sociologically speaking, the emergence of a science, including sociology, and the definition of its role and vocational identity, is determined by a series of factors: ontological and gnoseological, social-structural development requirements, but also the epochal “spirit of the time”, i.e. the development of science and culture, as well as the maturity of consciousness and the active role of social classes and movements as actors.

The differentiation of sciences into disciplines is an indicator of science growth and development, but not always of progress as well. Differentiation in cognitive practice, unless accompanies by the universalization of knowledge, i.e. the practice of new syntheses, does not lead towards the scientific novum. Nowadays we are encountering this very tendency in the scholarly practice. It seems that in the postmodern era, against the background of

the rise of neo-positivist logic, science has experienced multiple successes in the form of the growth of special knowledge, but also the fragmentation and disciplinary chaos, without significantly improving our knowledge, particularly in social sciences and humanities.

The Popperian logic seems to have banished the Hegelian aspiration towards absolute knowledge, but also the dialectical principle of totality, thus leaving the scientists to be satisfied with partial truths about the world. Against this background, in the postmodern era, we have reached the expansion of polyphony without synthesis, decentralized truths “in pieces”, the absolutized relativity of all large-format truths that have been declared in totalitarian utopias (from Plato to Marx). It seems that every search for more comprehensive knowledge is said to have an unattainable goal, so that only truth in pieces is possible – relative truth. According to that logic, our research is reduced to a series of attempts and mistakes in the search of relative truths, more or less truthful than the existing ones. Such methodological approach seems to forget the dialectical relationship between relative and absolute truth, the relationship of the parts and the whole, while the holistic principle of totality is made equal to totalitarianism.

The original philosophical teachings about the principle of totality, elaborated in the studies from Hegel, Marx, Mauss, Lukács and Gurvitch to Lefebvre, Goldmann and Kosik, indicate exactly to the dialectical unity in the cognition process between relative and absolute truth, parts and the whole. Here we will remind of some attitudes about this theoretical-methodological point of view. For example, in Hegel’s “Science of Logic” we find the opinion that “truth is the whole and all roads lead to it”! Marx writes about dialectical totality as a unity of diversities – parts and the whole, the society and each of its historical types, between the totality of the society and each man-individual as anthropological totality (“Das Kapital”). Marcel Mauss points out that in the context of applying the methodological principle of totality, truth is equally revealed both in the centre of the subject of cognition and on its edges, in the nuances between the diverse order of facts, areas and forms of cognition.

György Lukács was one of the first to discover and save Marx’s alienation theory from oblivion. Moreover, he pointed to the central role of the concepts and principles of dialectical totality, mediation and history in Marx’s original works. Among other things, Lukács writes about it in his work “History and Class Consciousness” (Lukács, 1923/1967). According to Lukács, the dialectical principle of totality is the key to Marxist theory of the society. Opportunists and revisionists in the labour movement during the Second International period, having abandoned the perspective of totality, remained prisoners to the positivist civic opinion and capitulated before capitalism. Accepting the thesis of no-alternative capitalism, the strategy of reformism and integration in the ruling order, they implicitly followed the logic that “The goal is nothing, movement is everything”! It reveals their inability to rise to the whole and to perceive capitalism as a historical system dialectically, along the passing line.

Contrary to this opinion, Lukács emphasizes that the dialectical principle of totality implies a new view of both the subject of cognition and the subjects of changes. It presumes that in the history of the society’s development, parts must be interpreted on the basis of the whole, and not vice versa. The truth of the parts is in the whole, just as each part contains the whole in itself. To understand the meaning of the whole dialectically is nothing else but placing each part that is the subject of cognition into a specific whole and then, in that context, discovering the “mediation between facts and the whole”. Therefore, totality

is the same as history as a whole, in the context of which the effective connection and unity can be understood between the general, specific and individual.

In the footsteps of Marx, Lukács believes that proletariat, due to its position, is a true subject of more recent history, because it is the only one able to perceive and acts from the perspective of the whole. Proletariat is the standpoint of the unity of the class and general human emancipation, and therefore has the revolutionary ability to change the society and open the gates to the future, for going out of the “realm of necessity” into the “realm of freedom”. Naturally, this is not fetishism of the empirical proletariat as a privileged subject, but of the class self-conscious proletariat that in the historical practice has achieved the metamorphosis of the class consciousness from the “class in itself” into the “class for itself”, thus becoming a Promethean actor turning its fate into freedom. That is the manner leading to the realization of the Hegelian narrative of the “servant” becoming the “master”, or the manner of winning the power of freedom throughout history by resistance, rebellion, revolution, i.e. taking off the shackles of servitude.

Naturally, Marx’s paradigm of labour and revolution is organically connected with the revolution of labour and new technologies. In that context, there are no permanently privileged subjects/actors of history. It is best illustrated by labour evolution and revolution in the 19th, 20th and 21st centuries. Namely, while industrial proletariat was the actor of those changes in the era of industrial capitalism, in the era of scientific-technological information revolution (third and fourth development-civilization waves – A. Toffler) those are the forces of cognitariat (holders of intellectual work, educational, cognitive and cultural capital). This new coalition of labour forces with “a winged mind” opens the gates to the future that has begun. In the following 50 years it will overcome capitalism and enable a step to a new civilization made for the man and mankind. In it, the ideals of classless civilization will be achieved, where “the freedom of every man will be a condition for the freedom for all”!

In his study “*Dialectique et Sociologie*” (1962), Georges Gurvitch, while also giving an overview of contributions to dialectics from Plato to Hegel, Marx and Sartre, states the importance of the principle of totality in complementary dialectics to the development of sociology and social sciences (Gurvitch, 1962).

Moreover, Herbert Marcuse writes in his studies about the importance of the dialectical principle of totality, pointing to the role of philosophy, in which the intellect is the basic category of philosophical thought, the only one through which the connection with the fate of mankind is maintained. In that respect, Alvin Gouldner also emphasizes that the theory of social totality demands integration of different empirical disciplines, as well as that the philosophical perspective in science is not less necessary than the historical and empirical ones (Gouldner, 1980, p. 115).

This is what Lucien Goldmann writes about the idea of totality in

“*Recherches dialectiques*: “parts cannot be understood by themselves, outside their relationship as a whole, just as the whole cannot be understood outside the parts making it up, which explains the constant oscillation between the comprehensive view and the analysis of detail that characterizes the works of Hegel and Marx” (Goldmann, 1962, p. 23).

In “*Dialectics of the Concrete*” (1963/1967), Karel Kosik writes, among other things, about the theoretical and methodological importance of dialectics of concrete totality which studies every phenomenon as a product and producer of the society as a whole. According

to him, dialectics of the concrete is not only a method but, first of all, a theory of reality as concrete totality. In this theory, reality is not understood as a whole that is structured, that develops, that is shaped, from which certain methodological conclusions derive and become a heuristic guide and epistemological principle in studying, describing, understanding, explaining and evaluating the thematized parts of reality as subject of different fields of scientific research. The category of totality is one of the central concepts that distinguish dialectics from metaphysics. The perspective of totality, which perceives reality in its internal laws and below superficial and accidental phenomena reveals necessary internal relationships, is contrary to the perspective of empiricism, which relies on superficial and accidental phenomena, so it cannot succeed in understanding the developmental processes of reality. The perspective of totality involves dialectics of laws and coincidences, internal essence and phenomenal aspects of reality, parts and the whole, products and production. From that perspective, "every phenomenon is a product and a producer of the whole at the same time" (Kosik, 1963/1967, p. 60). In short, "dialectics is not a reduction method but a method of spiritual and mental reproduction of reality, a method of development or explication of social phenomena from the practical activities of the historical man" (Kosik, 1963/1967, p. 56).

Furthermore, this principle is particularly valued in the works of ex-Yugoslav philosophers and sociologists, such as Mihailo Marković ("Philosophical Foundations of Science", 1981), Vojin Milić ("Sociological Method", 1965) and Rudi Supek ("Craft Sociologist", 1983).

The theoretical-methodological *dialectical principle of totality* has a scientific-cognitive use value in social sciences, particularly in sociology as a science of the global society, the laws of its structure and reproduction dynamics of social life and history self-production through the active role of people, social groups, classes, movements and elites. Namely, by applying the holistic approach in the research, it explains that every phenomenon is the product and the producer of the society and social phenomena. Unfortunately, in the cognition practice in contemporary science and philosophy, dominated by scientific neopositivism and analytical mind, such global sociological perspective seems to be increasingly suppressed while research is reduced to mere sociographic records of the fragments of social life. That "fragmented work" in science, especially in contemporary sociology, inevitably leads to the "sociology without society" (Touraine, 1981). Namely, it seems that this vulgar empiricism "does not see the wood for the trees", i.e. the whole of the social-historical context and the actors of social determination that form the realistic framework, the social structure as a set of realistic facts and the most general category, enabling us to study and explain the phenomena and problems in a scientific manner.

It is due to the absence of cognition of this highest-order whole that research is most often reduced to vulgar empiricism that contains a mechanical sum of fragments, inductively built marks of phenomenological records of phenomena, with no cognition of their essence. Such hyper-empiricism leads to a specific analytical sociology without society and man. In that type of sociology, the humanistic coefficient is also lost, i.e. behind structures, the institutional system and categories, statistical tables, and mathematical model charts, no live activity can be seen of people, classes, movements and elites as actors of the self-production of social relations and the historical practice of social changes.

In contemporary sociology we encounter the tendency of pronounced technicization and quantification (quantophobia and testomania) of social phenomena, to the suppression and depreciation of the qualitative methodology in the scientific practice. Actually, there is

an ongoing process of destruction of the sociological standpoint and perspective in research. Hence it is necessary to plead for the return to an authentic sociological point of view.

It is a complex problem and task. It calls for the critical re-examination and redefinition – from the subject of contemporary sociology, through the ruling paradigm, to the research methodology, the adaptation of numerous categories in general sociology, as well as the new definition of the identity role/vocation of sociologists in the modern society.

The crisis of the subject identity of contemporary sociology was first pointed to by Alain Touraine in his study “For Sociology” (1969/1980). In it, among other things, he emphasizes: “What sociology needs most today is to redefine its subject. This manner of thinking about the identity constitutes a preliminary step necessary in the search of new forms of sociology’s activities” (Touraine, 1969/1980, p. 349). Alain Touraine derives the need for the metamorphosis of the subject identity of contemporary sociology from ontological changes in the social world – the transition from the modern industrial towards the postindustrial society, but also related to the change of actors – from classical movements towards new ones and, eventually, towards the individual as a subject.

In that respect, in his latest study “New Paradigm – for Better Understanding of the Contemporary Society” (2005/2011), Touraine makes an effort in the spirit of a new anthropo-cultural paradigm to redefine a new paradigm and subject of sociology. Namely, he thinks that mankind has left the classical industrial society and entered anew stage of postindustrial civilization and post-society, where both classes and new social movements become obsolete and where individuals with their needs and cultures appear as subjects/actors of changes. In this new landscape of the globalization perspective and in the civilization context, the author redefines the subject and role of sociology as a science of freedom/humanization of the society and man’s emancipation. In relation to these changes, Touraine writes: “Current changes are so deep that they lead us to the point of admitting that a new paradigm is just replacing the social paradigm” (Touraine, 2005/2011, p. 205). – and that is the cultural paradigm.

In his study “Postnational Constellation” (1998), Jürgen Habermas writes about the epochal megaphenomenon of the emergence of postnational constellation world as an expression of new technologies, the third development-civilization wave and globalization as a process.

Against this background Manuel Castells also defines his own paradigm of information development and the network society in the study “The Information Age” (2000 - 2003), indicating that today’s information society is radically different from the classical industrial society.

Furthermore, many other authors, primarily sociologists and futurologists (Daniel Bell, Alvin Toffler, Peter Drucker, Antonio Negri, Edgar Morin, George Ritzer, Immanuel Wallerstein, Ulrich Beck, Anthony Giddens and others), write about the mondialization and the emergence of the new postindustrial civilization that changes the ontological structure and dynamics of the world society, as well as its cosmology, planetary geo-culture, bio-ethics, eco-sociology of development and risks, and futurology.

Special contribution to the research of these radical structural changes in the contemporary world society has been given in the studies by Immanuel Wallerstein (“World-systems Analysis: An Introduction”, 2004; “The Modern World System”, 2012). With his world-system paradigm he paved the road not only to the foundation of the global world

system theory (with the three-level hierarchy: core, semi-periphery and periphery) and its global transition in the following 50 years, but also the foundation of mondology as a transdisciplinary science of the world, man, nature, society and culture.

Wallerstein's world-system paradigm implies a new subject determination of contemporary sociology, the globalization of its subject. Essential ontological changes in relation to globalization/mondialization demand the redefinition of sociology as a science of the global world society/system. In short, this refers to the perspective of mondology, as a transdisciplinary science, the spirit of opening and the most profound cooperation with the results of this mega-science whose time is yet to come.

Only by opening towards the world of new sciences (mondology, ecology, informatics...), their results and achievements, but also by maintaining a permanent relationship with philosophy, history, anthropology, culturology, and conflictology, through a productive dialogue and cooperation, contemporary sociology can preserve its identity by modernizing itself, by innovating its engagement in new fields and proving that the vocation is relevant to understanding the development and construction of the modern society.

This opening to new sciences would involve sociology in new intellectual areas of professional action and engagement. It would empower its professional reputation and open the road of its faster affirmation in the professional labour division of the modern society.

The sociologist's vocation – between the crisis and renewal

From the standpoint of metaphor poetics, historical systems and forms of scientific awareness emerge, develop and end like the seasons of the year.

Sociology as a social crisis science began with the civil revolution and the emergence of the modern society, and it seems that it will vanish with its crisis and disappearance in the context of its overcoming the postindustrial civilization. In the next 50 years of the 21st century, according to Wallerstein, mankind will encounter the global system transition from capitalism into a new world historical system. The period of transition from one system to another is the period of serious struggles, great uncertainty and grave re-examination of the validity of the knowledge structure – Wallerstein reminds us in his study “World-systems Analysis: An Introduction” (2005). In his study “The Decline of American Power” (2004), he says, among other things:

“We desperately need to explore alternative possibilities for achieving a historical system that would be more realistically prudent, to replace the insane and dying system we are living in. It is here that sociology can play a role, but only such sociology that refuses to separate the search for truth from the search for goodness” (Wallerstein, 2004, p. 92).

In his study “Theory and Practice” (1963/1980), J. Habermas emphasizes that sociology as a social crisis society has, since its emergence, split into three currents: traditional-conservative, liberal-reformist, and radical-emancipatory, and that it was claimed by different movements. What characterized sociology is that “of all social science disciplines, it was the only one to maintain the approach to the problems of the whole society”, writes Habermas in his study “Theory of Communicative Action” (Habermas, 2017, p. 21).

Thirty years later, Peter Berger, the American sociologist, in his article “Sociology: A Disinvitation?” (1992/2006), writes critically about cognitive pathology in sociology, i.e. about its inability to predict the most important global tendencies/changes in the second

half of the 20th century, hence his lamentation on the disinvitation of sociology. Although he used to write optimistically about the vocation of sociology as a discipline dealing with major issues of its time with the aim of enabling mankind to gain larger control and to manage huge transformations, in his 1992 article he lists numerous theoretical and methodological objections to contemporary sociology. Those are, among other things, that from the science of the critical mind, sociology has become a positivist apologetic science of instrumental rationality; that it has lost the perspective of the whole and its humanistic emancipatory goals. Therefore Berger is in a great dilemma whether he “should issue a solemn disinvitation, so as not to be responsible for yet more innocent students being seduced into what may well be a bankrupt enterprise” (Berger, 1992/2006, p. 191).

In the justification of his critique of contemporary sociology, Berger points out the following:

“But sociologists have a particular problem no one else (with the possible exception of anthropologists) in the human sciences shares. Sociology is not so much a field as a perspective and if this perspective fails, nothing is left... The dissolution of this perspective thereby makes sociology obsolete” (Berger, 1992/2006, p. 191).

He also points to broader implications of such fragmented mind in contemporary sociology (dominated by the disciplinary chaos, the quantitative methodology and logic of materialized, fragmented work, one-dimensional expertise) in relation to other human sciences, emphasizing that the sociological perspective has entered into the cognitive instrumentarium of most of the human sciences with great success, and that current regressions in its development may have disastrous consequences in other sciences as well. That is why, as Berger warns, “there are good intellectual reasons why one should not applaud the possible demise of the discipline” (Berger, 1992/2006, p. 201).

In contrast to Berger’s lamentation over the fate of contemporary sociology (which through atomization and fragmentation of its subject has brought itself to a position of cognitive blindness of its own kind, i.e. that its researchers do not see the wood for the tree because they are tied to the micro-level world; from the worm’s eye view of methodological localism, they lose the perspective of totality and the ability to study comprehensively phenomena, as well as the sociological imagination of predicting tendencies in social dynamics), there are Immanuel Wallerstein (with his paradigm of the global system and world-system analysis), George Ritzer and Piotr Sztompka (with the plea for an integrated paradigm and the thesis that sociology as a global science is a poly-paradigmatic science), as well as Edgar Morin (with his concept of sociology as a complex science about the society, man and culture, and the relevance of anthropology, mondology and culturology in the deblocking of its development). They all seem to be offering guidance in the search of a productive answer to the question about the way out of its crisis and of its further progress.

The solution to the problem is definitely not in the further refeudalization of sociology, or in its fragmentation and disciplinary chaos, its closing within monadic frames of atomized fields of separate sociologies (no matter how attractively they are represented in marketing), but in its new opening, theoretical integration, expansion of its subject, and redefinition of its role and vocation. These efforts are already initially visible in the works of the above listed (and other) authors. In their studies and theoretical-methodological approaches, these authors seem to be striving to *rehabilitate the dialectical principle of*

totality in new historical conditions of our modernity and global transition of the world society from the world of nations to humanity as a new whole, the highest-order framework, emerging in the process of the society globalization/mondialization. That is why there is a logical request for redefinition, i.e. the expansion of the subject of contemporary sociology in the spirit of globalization of sociology (whose framework is becoming the global world system, according to Wallerstein), as well as the creation of an integrated paradigm (G. Ritzer) in sociology (which, as a multiparadigmatic science in the new synthesis, would reintegrate the most valuable key theoretical models: micro and macro approaches, objective and subjective continuums, theories of the system and social action). With its subject and theory redefined, contemporary sociology as a global science of the world society, should achieve a productive dialogue, multidisciplinary and transdisciplinary cooperation with philosophy, anthropology, ecology, mondology, culturology and futurology. In that manner it would ensure its return to the sociological perspective and sociological imagination, as well as strengthen not only the potentials of its cognitive power, but also its status and role in the professional labour division in the modern society.

*
* *

The researchers dealing with sociology of sociology and sociology of cognition have pointed out that for the development of a science in practice it is very important to build the dialectical unity between results of theoretical and empirical studies. Every split in the realization of this principle will sooner or later lead to the declining quality of scientific work and block the development of the science. Unfortunately, historical experience in the development of sociology as a science shows certain discrepant stages, i.e. highs and lows regarding this standard, which has had negative implications in the cognitive practice. The same has happened to contemporary sociology that, according to Berger, lives in specific “cognitive pathology”, which prevents it from making an accurate and timely diagnosis of the problem encountered by modern mankind.

In addition, by studying history and practice of the development of the sociologist’s profession and vocation in the labour division, a typology of the sociologist’s different identity vocational “masks” can be made. In a rough classification, they can be presented by the following typological role characters: first, the classification of sociologists into theoreticians and technicians; then their classification into:

- sociologists as spiritual priests and ideologues of social utopism;
- professional analysts, one-dimensional experts, protagonists of the analytical mind and social engineering (“useful system idiots” in the service of *status quo* and stabilocracy);
- sociologists as radical critics of everything that exists (often nihilistic rebels against the system, who are stigmatized as suspicious persons in professional work and in the society’s public life);
- alternative sociologists – new visionaries and builders, exponents of reflexive, radical, humanist, emancipatory alternative sociology (although radical critics, they have a creative ability to shape society development projects)

In his study “Pour la sociologie”, Alain Touraine distinguishes the functional and conflict mission of sociology and sociologists. While the protagonists of the functional

understanding of the role of sociology advocate for participatory system integrated sociology in the service of *status quo* and piecemeal reforms within the boundaries of the ruling order, the followers of conflict sociology advocate radical, critical, emancipatory, Promethean, alternative sociology. This mission of sociology is particularly advocated in the works of Alvin Gouldner and Zygmunt Bauman.

Despite the sociological pessimism and nihilism of some researchers regarding the current position and role of sociology and sociologists (ranging from P. Berger's lamentation over its fate, and the announcement of its demission) and the beginning of the era of post-sociology (A. Dugin), the problem and challenge to its solution is much more complex. We consider it in the defence key of the principle of totality and the return to the essential sociological perspective. However, it presupposes the reproblematicization of the issue of redefining the subject of global sociology in modern times, the creation of an integrated paradigm, opening of sociology through multidisciplinary and transdisciplinary development and cooperation with the world of other sciences, and the construction of new cognitive syntheses.

In his book "Sociologist's Craft", starting from Marx's theoretical-empirical principle of totality, Rudi Supek points to three levels of the sociological analysis: epistemologically logical, structurally historical and anthropologically analytical, which must be achieved by sociologists in their research if they want to have scientifically valuable results. In the sociological analysis and interpretation of topics, phenomena and problems as the subjects of research, all these approaches must be combined in order to discover essential general laws of the global society's structure and dynamics, as well as specific regularities manifested at different levels (macro, meso and micro) of the social organization, and the actual position of men, social groups and communities, and the opportunities of their development, disalienation and emancipation.

Supek points to the challenging and difficult position of the sociologist in research, emphasizing that the sociologist

"must take care of the whole, i.e. have insight into the whole, so his/her consciousness must function like a spotlight highlighting the totality of social processes, while at the same time reaching only some parts, connections or relations in that totality, those that are the most important for the assigned task... The sense of the sociologist's research ethics is to build oneself in terms of universal cognition and to embark only on partial research. The sociologist behaves like a good architect who thinks of the completed building in each detail. The sociologist is doomed to be a fighter and researcher in dangerous and uncomfortable feats. Apart from all troubles he was exposed to by guardians of law and order, he would have to go towards his goals with romantic enchantment, thinking that "he is being smiled at by what threatens him" (Supek, 1983, pp. 80–81).

The coming crisis of sociology, as Alvin Gouldner pointed out in his study "For Sociology" (1973/1980), does not require the renewal of ordinary, traditional, routine sociology, but completely new and special – emancipatory – sociology that will serve to contribute to the man's liberation (Gouldner, 1973/1980, p. 126). In that respect, "the renewal of sociology is part of the renewal of the society that begins now and here; we cannot have a new changed society as a whole without critically improving our established way of thinking, and our theory of the society" (Gouldner, 1973/1980, p. 126). In contrast to neopositivist "normal" sociology that is apologetically integrated in the existing order, we need "sociology that will not only record, but also critically oppose to the existing... It requires more

than sociology... It requires a comprehensive science to ensure insight into the historically shaped real society as a totality" (Gouldner, 1973/1980, p. 112).

Gouldner's request is possible to fulfil only through multidisciplinary and transdisciplinary cooperation of sociology, but also through serious work on improving its theory and research methodology.

Unfortunately, the largest part of works in contemporary sociology is characterized by pronounced specialization, theoretical fragmentation and methodological shallowness, which indicates that such sociology cannot be used for new liberating goals because it is not reflective at all. That is why Gouldner's critique of the theory must be reactualized, as well as his plea for a reflexive and emancipatory role of sociology and engaged vocation of sociologists in the modern society.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Aron, R. (1967). *Les étapes de la pensée sociologique*. Paris: Gallimard [In French]
- Berger, P. (1992/2006). Sociology: A Disinvitation?, *Žurnal za sociologiju*, No. 4/2006, 191–203. [In Serbian]
- Castells, M. (2000–2003). *The information age : economy, society and culture, vol. 1–3*. Zagreb: Golden marketing [In Croatian]
- Goldmann, L. (1962). *Recherches dialectiques*. Sarajevo: Veselin Masleša [In Serbian]
- Gouldner, A. (1973/1980). *For Sociology*. Zagreb: Globus [In Serbian]
- Gurvitch, G. (1962). *Dialectique et Sociologie*. Paris: Flammarion [In French]
- Habermas, J. (1963/1980). *Theorie und Praxis*. Beograd: BIGZ [In Serbian]
- Habermas, J. (2017). *Theory of Communicative Action I–II*. Novi Sad: Akademska knjiga [In Serbian]
- Kosik, K. (1963/1967). *Dialectics of the Concrete*. Beograd: Prosveta [In Serbian]
- Lukács, G. (1923/1967). *History & Class Consciousness*. The Merlin Press Ltd. Available at: <https://www.marxists.org/archive/lukacs/works/history/>
- Marković, M. (1981). *Philosophical Foundations of Science*. Beograd: SANU [In Serbian]
- Mitrović, Lj. (1982). Sociological Study of Sociology, *Sociološki pregled*, 16 (3), 99–109. Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/20/socioloski-pregled-1982/> [In Serbian]
- Milić, V. (1965). *Sociological method*. Beograd: NOLIT [In Serbian]
- Mitrović, Lj (1984). *Sociology and Modernity*. Niš: Gradina [In Serbian]
- Supek, R. (1983). *Sociologist's Craft*. Zagreb: Školska knjiga [In Serbian]
- Touraine, A. (1969/1980). Pour la sociologie. In Touraine, A. (1980). *La société post-industrielle*. Zagreb: Globus [In Serbian]
- Touraine, A. (1981). Une sociologie sans société. *Revue française de sociologie* 22 (1), Jan. - Mar., 3-13. <https://doi.org/10.2307/3321182>
- Touraine, A. (2005/2011). *Un nouveau paradigme: Pour comprendre le monde d'aujourd'hui*. Beograd: Službeni glasnik [In Serbian]
- Wallerstein, I. (2004). *The Decline of American Power*. Podgorica: CID [In Serbian]
- Wallerstein, I. (2005). *World-systems Analysis: An Introduction*. Cetinje: Otvoreni kulturni forum [In Serbian]
- Wallerstein, I. (2012). *The Modern World System*. Podgorica: CID [In Serbian]